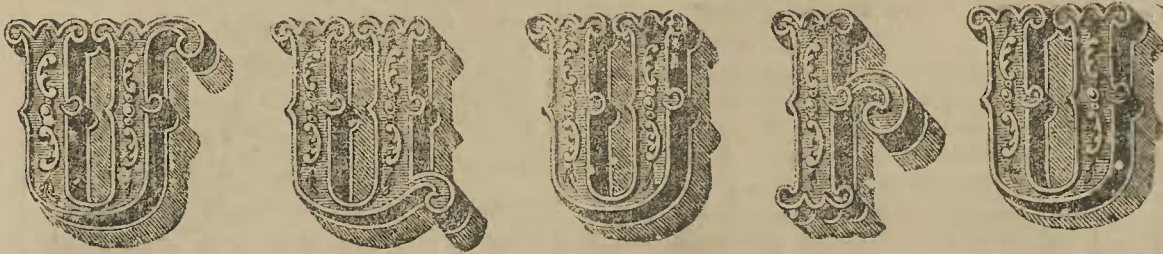

ՊԱՅՄԱՆՔ

Յարեկան գին և Պայման հմտ. 10 Մճ.
Պայման հմտ. 2 լիտ
Վեցամս. և Պայման հմտ. 5 Մճ.
Պայման հմտ. 1 լիտ
Օտար երկիրներու 50 ճր.
Մանուկան տողը մէկ անգամի հա-
մար 3 դուրուշ, երկու անգամի հա-
մար 2 դուշ է. աւելի անգամներու
համար զատ սակարկութիւն կըլ-
այ :
Իւրաքանչիւր թիւ 40 փարս արծ :

ԼԵՐԱԳԻՐ

ՀԱՆԱՊԱԶՕՐԵԱՅ

ՊԱՅՄԱՆՔ

Գուրս զնացած լրացրաց ճանրու-
ծախքը խորագրութեան վրայ է :
Լրացրաց վերաբերեալ նամակ
կամ որ և իցէ գրութիւն խորագրի
—Տնօրէնին արտի ուղղութիւն : Վարա-
թիւս Սանտրոքըլար շառաւիղի թիւ
198, Նորո խան, Մասիսի գրասեն-
եակը :
Ճանրու ծախքը չմարում չա-
մակ չընդունուիր :
Չապում խառնուրդ չունի, եւ
եւ չեն արտադր :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 17 ՅՈՒՆԻՍ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Վերջին թղթաբերով եկած լե-
րագրական լրագիրը թէ՛ Մեծ-Եպար-
քոսին հրատարակման, և թէ՛ Եփեսոսի
տական խնդրոյն վրայ քանի մը կա-
րեւոր տեղեկութիւններ կը պարու-
նակեն, զորս արժան կը համարենք
յառաջ բերել առանց ստուգութիւ-
նէն երաշխաւորելու : Այս լրագրուն
նայելով, Մեծ-Եպարքոս խայրէտ-
տին փաշան իւր հրատարակման ետ
առնելու համար վերջ, Սուլթանին ծը-
րագիր մը մատուցած էր. ծրագրին
առաջին մասն, որ Օսմանեան Սահ-
մանագրութիւնն և երեսփոխանաց
ժողովը վերահաստատել կառաջար-
կէր, ընդունուած է եղեր, իսկ երկ-
րորդ մասն, որ նախարարաց կազ-
մութեան և պատասխանատուութեան
կը վերաբերի, տակաւին չէր
ընդունուած : Բ. Դրան ազդեցու-
թիւնը գրեթէ բոլորովին ոչնչացած
է՝ նոյն իսկ վարչական պարզ դործոյ
մէջ պարտաւին ի դործ դրած ազ-
դեցութեամբն ու միջամտութեամբն :
Այս պատճառաւ խայրէտտին փաշան
ոչ ևս իւր գիւրդագրածութեան ար-
ժանի կը համարէր Մեծ-Եպարքո-
սութեան պաշտօնը վարել :

Իսկ եփեսոսական խնդրոյն գա-
լով, Գաղղիոյ և Անգղիոյ դեսպան-
ները խնդրած էին որ խափին արը-
ւելիք նոր ֆէրմանին պարունակու-
թիւնն իրենց հաղորդութիւն : Հետեւ
բար Բ. Դուռը ֆէրմանին ծրագրին
հաղորդած էր, որոյ վրայ դեսպանը
գիտողութիւն ըրած էին թէ նոր
ֆէրմանը խափին արտօնութիւնները
ոսհմանափակած էր, ուստի կը պա-
հանջէին որ ասիէ առաջ չնորհուած
արտօնութիւնը ամբողջապէս վերա-
հաստատին : Բ. Դրան ետ առնու-
լուցած արտօնութեանց մին է խրա-
վին օտար տէրութեանց հետ գաշ-
նադրութիւններ կնքելու իրաւունքն,
որ արտաքին միջամտութեան դուռ
կը բանայ : Բայց նոր խափ թէվիք
փաշան, ըստ Եւրոպական լրագրաց,
կը յայտարարէ եղեր թէ եփեսոսի
բարեւոր վարչութիւնն տպահովելու
համար տէրութեանց հետ ուղղակի
բանակցելու իրաւանց պէտք ունի :

Բ. Դրան ներքին տաղանդով և
արտաքին խնդրներով զբաղած մի-
ջոյնն, բարենորոգումները բարձի-
թողի կը մնան, և այս պարագային
Թուրքիոյ փաստին մեծ մնաց կու-
տայ, քանի որ Թուրքիոյ անբարեկարգ
վիճակն և երկրակալ չքաւորութիւնն
Եւրոպիոյ վրայ խիստ վատ ազաւո-
րութիւն կընեն :

Ասիէ քան երսուն տարի առաջ
Թուրքիոյ նկատմամբ Եւրոպիոյ ունե-

ցած կարծիքն այսօրուան կարծեաց
հետ բաղդատելով անհուն տարբե-
րութիւն մը կը տեսնուի : 1840ին Լոնա-
րայի Գաղղիական դեսպան Պ. Կիլո-
Ղորտ Բալմէրսթօնին հետ խօսակցու-
թեան մը մէջ առարկելով թէ Օսմանե-
եան կայսրութիւնը թէ՛ և չէ՛ մեռած
բայց մեռնելու վրայ է, և թէ անոր
կեանքն երկարածուել կամ անոր յա-
րութիւնն տալ կարելի չէ, կառաջար-
կէր որ Մալմէրսթօն ստանկապէս կը
հերքէր այս խօսքերն, և կըսէր թէ
հիւանդ պետութիւն մը կրնայ առող-
ջանալ ու զորանալ, թէ Թուրքիոյ զօ-
րանալու վրայ է, թէ Բէշիտ փաշա-
նին (Կիւլհանէի) խաթիւ-Շէրիֆը կը
դործագրէ, և անոր փրկարար ար-
դիւնքը կը տարածի :

Բայց այսօր Թուրքիոյ ամենէն ա-
ւելի բարեկամ եղող Լորտ Պիքթօն-
ֆիլտ անգամ ոչ միայն չկրնար ըսել
թէ խաթիւնը կը դործագրէ, այլ
և, եթէ Եւրոպական լրագրաց ոմանց
ըսածն ստույգ է, բարենորոգմանց
անդորդութեան պատճառաւ
Լորտ Պիքթօնֆիլտին համբարութիւնն
հասնելով, յունիս 4ի պայմանագրու-
թեամբ Անգղիոյ ստացած իրաւուն-
քը դործագրելու մտադիր է եղեր,
եթէ խայրէտտին փաշան Մեծ-Եպար-
քոսութենէ խնայ : Այս ընթացքով
Լորտ Պիքթօնֆիլտը յաջողապէս կար-
ծիքն աւելի յառաջ կրնայ երթալ :
Բարձր խայրէտտին փաշային այսպի-
կարեւորութիւն տրուելուն պատճառն
այս է որ, ըստ վիեննայի Բրէս լրագ-
րին, Եւրոպիոյ պետական մարդիկն
համոզուած են թէ Թուրքիոյ համար
Արեւմտեան Սահմանագրութիւններն
օրինակելը պարզապէս զաւելի մ'է,
ուստի պէտք է որ նախ և առաջ մե-
քենայութեանց գիտադրելու կարող
կեդրոնական կառավարութիւն մը
հաստատուի, որ անկայուն չլինի :

Բ. Դրան ամենէն կարեւոր երկի-
րն այսուհետեւ ֆորք—Աօսիա է, և
հոն ժամանակին պահանջած բարե-
նորոգումները մտնելու համար Եւ-
րոպիոյ մարդիկ հարկ կը համարին
խայրէտտին փաշային նման բարեկար-
գիւն Մեծ-Եպարքոս մը պահել, և ա-
հա այս նպատակաւ է եղեր որ բա-
րեկամ տէրութիւնը անպատճառ
պահելու կողմն կը խայրէտտին փա-
շան : Բայց պէտք է յարել թէ խայ-
րէտտին փաշային տկարութեան մէկ
պատճառն ալ իրենք եղած են, քանզի
եթէ տէրութիւնը Եփեսոսական և Հի-
լենական խնդրոյ մէջ չափազանց պա-
հանջմանց համար իրենց ի դործ դը-
րած ազդեցութեան մեծ մասը ներ-
քին բարենորոգմանց խնդրոյն վերա-
պահէին, թէ՛ բարենորոգումն և թէ՛
միանգամայն խայրէտտին փաշային
գիւրքը կապահովէր :

Անգղիոյ արտաքին դործոց խոր-
հրդական Պ. Պրքը խորհրդարանին
յուլիս 18ի նիստին մէջ կանոնաւոր
յայտարարութիւն մ'ըրաւ զոր ար-
դէն հեռագիրը ծանուցած էր : Պ.
Պրքը ըսաւ որ թէպէտ Լիբանանու
կանոնագրութիւնն Հայաստանին մէջ
դործագրելու առաջարկութիւն չէ
եղած, սակայն Բ. Դուռը ֆորք—Աօսիա
ֆոմիսէները զրկած էր, որպէս զի
քննէ թէ արդեօք կարելի է Արե-
ւելեան Բուլղարի կանոնագրութիւնը
դործագրել Կարնոյ և Բերիոյ գա-
ւառաց մէջ : Կարծեմք բնաւ ար-
դէր մը չկրնար լինիլ որ Արեւելեան
Բուլղարի կանոնագրութիւնը տեղա-
կան պահանջմանց համեմատ բարե-
փոխուելով ուրիշ գաւառաց մէջ ևս
դործագրէ : Այն կանոնագրութիւնը
խիստ ամբողջ և ընդարձակ է, և դոր-
ծագրութիւնը կրնայ անշուշտ մեծ
բարեք մը լինել երկրին : Արդէն վերջ
Սուլթանին իւր կայսերական բարձր
հրամանաւ վաւերացուցած է Արեւել-
եան Բուլղարի կանոնագրութիւնն,
որ այսպէս Օսմանեան օրինաց կորզն
անցած է. ուստի արդար է որ միւս
գաւառներն ալ զայն վայելեն : Այն
ատեն բարենորոգմանց համար ուրիշ
հիմն փնտռելու հարկ չմնար :

Գաղղիական Տէպա լրագրին Հա-
յաստանին մէջ պէտք եղած բարենո-
րոգմանց վրայ հեռեւեալ ուշադրու-
թեան արժանի յօդուածը կը հրա-
տարակէ Լորտ Սալիսպրիի վերջին
բանախօսութեան առթիւ, զոր անց-
եալ շաբթու յիշեցնէր :

Մտաբեր ֆէնիք—Սթրիթի պահ-
պանողականաց կոչուներն մէջ Պէրլի-
նի գաշնադրին դործագրութեան
մասին Լորտ Սալիսպրիի ըրած բա-
նախօսութեան մասնաւոր ուշադրու-
թիւն չարտի ընծայէինք եթէ այդ
բանախօսութիւնը նշանակութեան
արժանի ինչ ինչ դիտողութիւններ
չպարունակէր : (Անգղիոյ արտաքին
դործոց նախարարին այս առթիւ գոր-
ծածած ընդուն մեծ տպաւորութիւն
ըրած է Անգղիական քանի մը լրագ-
րաց վրայ : Մասնաւորապէս Տէյլի
թէլեգրաֆիկը լրարէր, (որ ինչպէս յայտ-
նի է, ստատիկ պահպանողական թերթ
մ'է) Թուրքիոյ վերապահալ ապա-
գային նկատմամբ շատ անհանդիստ
կը ցուցնէ զինք՝ եթէ Թուրքիոյ ինք-
զինք բարեկարգելու համար տրուած
ժամանակէն օգուտ չըրար : Այնու
Լորտն իւր բանախօսութեան առա-
ջին մասին մէջ հաստատեց թէ Պէր-
լինի գաշնադրութեան հեղանակէ-
տեղը դործագրուած են, և թէ՛ ա-
րեւմտեան գիւտագիտութեան ջա-
նից չնորհիւ՝ առ կախ խնդրոց ալ
կարգագրութիւնը չէր կրնար ուշա-
նալ : Արեւմտեան անշուշտ Հիլենա-
կան խնդրոյն ինչպէս նաեւ Պէրլինի

գաշնադրութեան Հայոց վերաբեր-
եալ ՅԱՐԳ յօդուածին դործագրու-
թեանը վրայ խօսիլ ուղած է հոս :
Երբ այս երկու խնդիրը կարգադրին
—և ժամանակ է որ կարգադրին—
նոյնպէս կարեւոր ուրիշ խնդիր մ'ալ
պիտի մնայ, այն է Թուրքիոյ մէջ
բարենորոգմանց խնդրին, զոր Լորտն
Սալիսպրիի անուղղակի կերպիւ յի-
շեց : Օսմանեան տէրութեան արդի-
վիճակին վրայ խօսելով՝ ըսաւ. —
“Վերջին տարիներուն վաթորկինե-
“լը կը հանդարտին : Միջերկրականի
“կարեւոր գիւրքերը ձեռք անցունել
“ուղող նոր հետամուտներն և ոչ
“մին, թէ՛ արդէն կեցած թագաւո-
“րութիւնը լինին և թէ՛ նորածին
“ազգութիւնը, այդ գիւրքերուն տի-
“րանալու չարի դորաւոր չէ : Բարե-
“բեւեալ Թուրքիոյ, Եւրոպիոյ քաղա-
“ականութեան ինչպէս պէտք է անոց
“մէջ : ”

Հոս թագաւորն նախարարը բա-
ցորոշապէս տեսնել կուտայ թէ Ա-
րեւելեան խնդրոյն մէջ Անգղիոյ գի-
տած նպատակն ինչ է : Այս աշխար-
հավարտութիւնը մէկ բառի մէջ կրնայ
բախտաբախիլ. —Միջերկրականի կա-
րեւոր գիւրքերը Թուրքիոյ թողուլ : Ա-
նոց ձեռաց մէջ այդ գիւրքերն եր-
բէք վտանգ մը չեն կրնար լինիլ, ոչ
ալ անհանգստութիւն պատճառել
Անգղիոյ, որոյ միակ հոգը ծովերու
վրայ իւր նախախնամութիւնը պահել
կը թուի : Բայց Անգղիոյ պետական
մարդիկը կ'սկսին հասկնայ թէ այդ
գիւրքերն իրենց պաշտպանելոյ ձեռ-
քը թողու և Թուրքիոյ ընդհանուր
քայքայումէ մը պահելու համար՝ եր-
կու բան հարկաւոր են : Թուրք կու-
տաւարութիւնը բարեկարգելու և իւր
հպատակաց դահլիճներն և հետեւա-
բար համակարգութիւնները դրաւել ա-
նոր վրայ : Այս նպատակով հասնելու
համար հարկաւոր է ազակեղ բնա-
ցնել վարչութիւնն, և քաղաքային
և նոյն իսկ Թուրքիոյ ցեղէն չեղող յա-
լամաց քաղաքային և քաղաքական
հաւատարմութիւն չնորհել, առանց
որոյ և և է բարենորոգում չկրնար լի-
րանալ : Եթէ Թուրքիոյ այդ գիւրքերն
իւր ձեռքը պիտի պահէ, կըսէ թայ-
մը, պէտք է որ իրեն բարենորոգ-
եալ և իւր ժողովրդոց զօհոթեանը
վրայ հաստատեալ Թուրքիոյ պահէ :
Օսմանեան ժողովրդեան քով մեծած
մեծ բարեմասնութիւնը կան, որք
պարզապէս զօջաքագրութեամբ և դերձ-
մամբ անգամաւոր եղանակով Թուրք-
քիոյ կառավարող մարդիկ տղամ կա-
րողութիւն ունին՝ եթէ ուղեն՝ այդ
գիւրքութեան անհետացնել : Եթէ ի-
րենց պաշտօնին զանցառութիւնը
ենն, “սարսափելի խնդիրներ” պիտի
ծագին և Եւրոպիոյ ձեռքը լուծուին :
Ինչ զարհուրելի հանդիպատեանի տ-
պագային համար :

կով, նոցա ետեւէն ալ միւս ընկերու-
թիւններն և հաղարարութիւնն
թիւն, թէ՛ հետի և թէ՛ հեծեալ:
Ազգանուէր ընկերութիւնը կողմնոյ
աւանդուն երկրասարգներն իւրեանց
պատրաստութեամբ և կանոնաւոր
ութեամբ մասնաւոր չուք մը կու-
տային հանդիսին: Եւ զի այդ տեղ
ի. Պոլսի պէս ճանաչուի և հաշ-
վանք չկան, մի քանիներ հրազենը
առած էին իւրեանց հետ: Երբ հեց-
ցէ Սուլթանը եւ կողակիցին, միւս
համաւոր կը պարպէին դէպի դաշ-
տներ: Երբ հանդիսականներն հասան
վարադի վանքն, Գեր. Պատրիար-
քական Կիւստանդը, Երեմիա եպիս-
կոպոս նոր տաւառած էր Ս. Պատա-
րազն: Վանքը գտնուած բազմա-
թիւնն, յորոց շատեր մի օր առաջ և
ուրիշներ ալ առաւ օտուէն կանուխ եր-
թալով յատուկ տեղեր պատրաստած
էին իրենց համար, Պատարադի
Սրբազանին և ամբողջ ժողովուրդին
հետ միատեղ եկան հանդիսավայրն,
անցնելով մի ժողկազարդ կամարի
տակէ, ուր երկու կողմի բարձրերէն
սպիտակազգեստ երկու օրհարդներ
ժողիկներ կը տնտէին ժողովուրդին
առջև: Գեր. Սրբազանն պատարադի
զգեստներով բարձրացաւ ատենա-
խօսական բեմն և մաղթանքներ
կարդաց Վահագնա Սուլթանին հա-
մար: Ծաղկերով յսկաւ կէս օրին,
ժամը չին, մի մասնաւոր շրջանակի
մէջ: Սրբազանը կը նախադասէր նո-
րին Վսեմութիւն նահանգապետի
օգնական Ս. Աղաթօն Էֆէնտին:
Բազմակամեւորուն մէջ կը գտնուէին
Գեր. Երեմիա եպիսկոպոս և ուրիշ ե-
կեղեցականներ, Գալէսեան Գեորգ-
ոյէ, նահանգապետ փաշային գան-
ձապահ և կառավարական ժողովոց
անդամ Տիրացուեան Յակոբ Էֆէն-
տին, առեւտրական ատենին նախա-
գահ Հաճեան Կարապետ Էֆէնտին,
Թերզիպաշեան Յարութիւն Էֆէնտին
և վանայ գրեթէ ամեն բարձրաստի-
ճան և պատուաւոր ազգայիններն և
մի քանի թուրք զինուորական պաշ-
տօնատարներ (կառավարութիւնն 'ի
պատիւ մեր ազգային հանդիսին մի
խումբ զօրք առաքած էր այն տեղ):
Ծաղկերով վերջին, վսեմ: Աղա-
թօն Էֆէնտին ընտիր ատենաբանու-
թիւն մ'ընելով, որոյ պատճեններ
փակուած յղած եմ ձեզ, բաժակ ա-
ռաջարկեց Վահ. Սուլթանին՝ եր-
կար կեանք մաղթելով: Ամեն ալ
ստորի վրայ կանգնած խմբին այդ-
բաժակին Հետզհետէ բաժակներ պար-
տուեցան երկար կիսնք մաղթելով
նահանգապետ Հասան փաշային և
իւր օգնական վսեմ: Աղաթօն Էֆէն-
տին, մեր հայրենասէր Պատրիարք
Բարձրայնորէ Ներսէս սրբազանին,
Խորհման Հայրիկին, Գեորգ ոյէյին,
Տիրացուեան Յակոբ Էֆէնտինին, վա-
նայ ազգային ընկերութեանց, Կ.
Պոլսոյ Արարատեան ընկերութեան և
իւր վստայութեան տեսչին՝ որ մի-
անգամայն ճառաւորութեամբ միու-
թիւն խորին նախադասն է, նորա
փոխ-տեսչ Ս. Նաթանեան Էֆէն-
տին՝ որ միանգամայն յիշեալ խումբ
բնին Ա. քարաւորարն է և վանայ մի
քանի ընկերութեանց տեսուչ, վա-
նայ վարժապետաց եւ:

Սրբազան յարգարուած էր ոչ թէ
տեղական ձևով, այլ Եւրոպական նը-
մանութեամբ: Բազմակամեւորը կը
ճաշէին ամբողջ վրայ նստած և պա-
տաւարադով: Ծաղի մանուկներն,
հրաշքերներով միատեղ, 300ի չափ
էին: Կանոնաւոր գնդեր եղած էին 200ի
մօտ, Հանդիսական բազմութիւնն,
այդ և կին, 4000ի չափ կար: Ժամը
ին ատեններն սկսեցին ատենաբանու-
թիւններն, որք տեւելն մինչև ժամ

10: Զինուորականներէն մի հարիւ-
րագետ ալ թուրքերէն ատենախօսե-
լով, ուրախութիւն յայտնեց թէ մեր
ազգին մէջ այսպիսի միտաբանական
սէր և օրհնաւորութիւն կը տեսնէր, և
մաղթեց որ վանայ մէջ գտնուող եր-
կու մեծ ազգեր (Թուրք և Հայ) միշտ
փոխադարձ սէր և համակրութիւն
ունենան որպէս և այժմ: Նշանակե-
լի է նաև Սանդխանեան վարժարանի
սանուհիներէն մի օրհարդի ճառ խօ-
սիլն: Բայց ներուի ինձ նկատել տալ
այս տեղ թէ այնպիսի օր մը ուր ա-
ղապարհեան, հաւատարմութիւն կեր-
պուէին, շատ յարմար չէր օրհոր-
դին քողարկուած երեւ ճառ խօսիլը:
Ես այս տողերով չեմ ուզեր մեղադ-
րել ճառախօս արիւր օրհարդն, որ
գուցէ ստիպուած էր յարգել տե-
ղական սովորութիւնն, այլ նոյն խոկ
այդ տեղական սովորութիւնը կուզեմ
դատաւարաբար, որ ստիպական հին
կենաց շարունակութիւնը կը ներ-
կայացունէ: Այն ժողովուրդի մէջ
որ կը պարծի թէ քաղաքակրթու-
թիւնն և ազատութիւն կը սիրէ, քրն-
քուչ սեռն պէտք է որ համարձակու-
թիւն ունենայ ճակատաբաց ներկա-
յանալ: Նորա քողարկուելն կրնայ
արդարամալ երբ բոլորովին անկիրթ
և կիսափայլներն ժողովուրդի մէջ կը
գտուի: Կը յուսամք որ այս նախա-
պաշարունակներն ևս հետզհետէ կը փեր-
նան երբ օրհորդական վարժարաննե-
րն շտապան և բարեկարգ փոխակի
մէջ յառաջագնան:

Երեկոյն ժամ 10ին հանդիսական-
ներն մեկնեցան վարադէն, առաւ օտ-
եանէն աւելի փառաւոր հանդէսով:
Բազմութիւնն Այդեալանի մէջ խը-
րիմեան հայրիկի բնակարանին առ-
ջև կանգ առնելով, նորա անունով մի
երգ երգեցին և «կեցցէ խորհման
Հայրիկ» դաշելով մեկնեցան: Գիշե-
րային ժամ 2 էր և դեռ Այդեալա-
նի փողոցներն կը թնդային ազգային
երգերով և ծափահարութիւններով:
Խումբերն երբ կը բաժնուէին, որ ի-
րենց տեղեր երթան, զիրար կը գրկէին
և շուրթն 'ի շուրթն սիրտ 'ի սիրտ
միաձայն կը դաշէին «կեցցէ» ազգային
Պահմանաբարութիւն, կեցցէ՝ հայրե-
նասէր Ներսէս Պատրիարք, կեցցէ՝
Հայ ազգի փրկութեան ցանկացող
երկրասարգներն» և այլն: Ամեն դէմ-
քեր ուրախութեամբ կը փայլէին և
ամեն բերաններն կուխտէին շունչաւ
մայիս 27ի սրբազան յիշատակին: Ո-
ղեւորութիւնը շատ սաստիկ էր:

Այս հանդէսէն դոյրեցաւ 2000
ղշի մօտ շահ, բոլոր ծախքերն հա-
նելէ յետոյ, զոր «Յաւաճութեամբ»
միութիւնն նուիրեց Հայկազեան ար-
դիւնաւոր վարժարանին: Այս տեղ
հարկ կը համարիմ հրապարակաւ շը-
նորհակալութիւն յայտնել Տիրացու-
եան Մեծ. Յակոբ Էֆէնտինին, որ իւր
ձեռքով 30 ի չափ ատմական դա-
նադան անձանց բաժնեկէ զտաւ: 13
արժամ մեծիւ աշունք տուաւ Հայ-
կազեան վարժարանին: Կեցցէ՝ այդ-
պիսի զգայուն Հայեր, որք կառավա-
րական բարձր պաշտօններ ստանձ-
նած ժամանակ՝ չեն մոռնար նաև
իւրեանց ազգ և ազգային վարժա-
րաններ:

Այս ուրախութիւն լուրէն յետոյ,
կը ցաւիմ, խմբագրապետ Տէր, որ
կը գամ մի արտուր լուր ալ հազար-
դէր: Երեւի թէ ընտելութիւն այն-
պէս կարգադրած է որ վարդին քով
փուշեր լինին միշտ: Այն աչաց մէջ
որ մայիս 27ին ուրախութիւն կը փայ-
լէր, երեք օրէ յետոյ, մայիս 30ին
արտասուք լցուած էին: Վանայ ա-
պագայի յոյսերէն մին, Պ. Մատթէոս
Նաթանեան, նոյն օրը մի բարձր տե-

ղէ դահալիթեով մեռաւ: քանանաւ
եւայ ծաղիկ հաստիկն մէջ: Հանդուց-
եալն շատ աշխատասէր, պարկեշտ
և ուսումնասէր մի պատանի էր:
Վանայ մէջ ոչ ոք չկար որ չճանչեր
նորա յարեմանութիւնները և չը
սիրէր: Եւ չկարգէր զինք: Նա մի փա-
ռաւոր և շատ յուսալիր ապագայ
ցոյց կուտար: Իւր մեծ եղբայրներ
Պօղոս և Մարկոս Էֆէնտիներն, Ա-
րարատեան վարժապետանցի ուսու-
ցիչներն են: Ոչ ոք չկար որ չարար
այդ պատանիին տարածամ մահն:
Մարդեր կան՝ ոյց գերեզմանին վրայ
մի ընտանիք կուլայ, մարդեր ալ կան՝
որք մեռած ատեն մի ամբողջ ժողո-
վուրդ կը լացունեն:

Հաճեցէք, խմբագրապետ Տէր,
մի անկիւն շնորհելով մեզ Ձեր պա-
տական օրաթերթին մէջ, հրապարա-
կել մեր սրտին զգացած ուրախու-
թիւնն ու արտօնութիւնն:

Ս. Փրկչաւոր

Ահաւասիկ վսեմ: Աղաթօն Մկրտիչ
Էֆէնտին խօսած ճառէն պատճէնը:

Ազնիւ եղբարք իմ Մահմադրականք:
Ահա՛ Ազգային Մահմադրութեան
տաննիները տարեկարձն է այս զօր
փառաւոր հանդիսը կը ամսականեմ
այսօր: Մակայն տեսցո՛ւք թէ այս Ազ-
գային Մահմադրութիւնը ի՞նչ արդիւնք
ունեցաւ արեւօք տասնին տարուան մի-
ջոցի մէջ: Յիշուի մեր Ազգային Մահմա-
նադրութիւնն: Եւրոպական մեծամեծ
ազգաց Մահմադրութեանց մէկ ման-
րանկարն է, բայց արդիւնքը ոչ սակաւ,
զի ուսոյց մեզ ճանչել ու յարգել պար-
տիքն ու իրաւունքը, որ ամեն արդար օ-
րինաց երկու հաստատուն հիմունքն են:
Ուր Մահմադրութիւն չիկայ՝ հոն օրի-
նաց արդարութիւն, մտաց անողաւ լոյս
և մարդոյս ազատ կեանք չիկայ: Հոն
գրեթէ կեանքն սպաննուած է: Զայս
հաստատելու համար բաղդատեմք միւս-
գամ սահմանադրական ազգ մը հակա-
սահմանադրական մը հետ, տեսնա՛մք
ինչ տարբերութիւն կայ այս երկու ազ-
գաց կենաց մէջ: Տարբերութիւն մեծ ու
աշուար: Քանզի սահմանադրականին
միտքն ազատ՝ կարծիքն ազատ՝ կամքն
ազատ՝ խիղճն ազատ՝ անիրաւութեանց
ու զեզմանց դէմ՝ ազատ կը խօսի ու կը
գրէ, մինչդեռ հակահամադրականն
ազգին միտքը խափանուած՝ իրենց կապ-
ւած ու կաշկանդուած՝ կամքն հզօրա-
գունին կամքէն առկապուած՝ չէ կարող
ազատ խօսելու ու գրելու և ո՛չ անդամ
խորհելու: Այսպիսի ազգ մը գոյցես
գերի է, բանական կենօք միայն կապրի
ու կաճի, և օր մը յանկարծ խորակահար
կը ցամաքի կերթայ, և հաւան անդամ
չերիւր:

Մեր Ազգային Մահմադրութեան
շնորհիւ ազատ կը խօսուի ու կը գրուի
այսօր: Ուստի հետզհետէ կը վերանա ազ-
գային վարչութեան ճիշատարը հին
զեզմանները, կուզուի ազգային դաւ-
ստարակութեան յուր եղանակը և անոր
վերաքննութեամբ պիտի ընձուի անտա-
րակոյս այն հակահամադրական ըս-
կըցունքը որ կը տարածուէ թէ «Որ 'ի
կրօնս բաժանուէ՛ և 'ի յաղթս բաժան-
եալ է» և «իսլամական՝ յարգելով իր իր
պատմութեան ուղիղ սկզբունքը՝ պիտի
միանան ընդ մեզ վերստին յամենայն
'ի դրծս յազգայինս այն ժամերը որ 'ի
կրօնս բաժանեալ լինելով և 'ի յաղթս
բաժանեալ համարուած են և կը լսէք
արդեօք: ամեն բերան այսօր ինչ կը
խոստովանի: «Այլ է կրօնք, այլ է ազ-
գութիւն» և այսպէս 'ի կրօնս բաժան-
եալ համազգիք՝ 'ի բաց թողլով ամեն հին
ատելութիւն, ազգային միութեան, ազ-
գային սիրոյ հրաւեր կը կարգան, Ուրեմն
երջանիկ պիտի ըլլա՞նք անշուշտ եթէ այս
Մահմադրութեան ուղիղ և փրկարար
ճամբն չխտորիմք, մանաւանդ որ հինգ
գարէ 'ի վեր մեր վրայ տիրապետութիւն
բանեցունող ազգն ալ այսօր Մահմա-
դրական է, և կը հաշակէ թէ՛ այլ ևս ո՛չ
յաղթող կայ և ոչ յաղթեալ: Մահմա-
նական և քրիստոնեայ՝ համազօր և հա-

մադարա՛ պարտեաց և իրաւանց հաւա-
սարապէս տէր՝ Օսմանեան նոր ազգ մը
մի կազմեն: Այսուհետեւ, եղբարք,
խաշն ու մահիկը հաշտ ազգ պիտի հա-
շին միմեանց: Այս երկու մեծ դրօշակաց
միոյն և միասին ետեւէն զատ զատ, դեռ
յոյ ժողովուրդը եղբայրութիւն, հաւա-
սարութիւն դռնելով միմեանց ձեռքը կը
սեղմեն, միակամ կուխտեն: Նոր սիրով
նոր հայրենիքը պաշտպանել, այս հայրե-
նիքին հին ու նոր խորին վէրքերը դար-
մանել ու բուժել, անոր մարմնոյն մէջ
դտնուող ուռիչ ու ապականիչ ցեղերը
ստատկել, անոր երեքեալ հիմունքը հա-
տատել, լոյս ծաւալելով ամենուրեք՝ զմեզ
խծրօղ լեզուները լեզուենել, միով բա-
նիլ՝ տէրութեան սա վառվարացեալ վի-
ճակը, որ ընդհանուր հպատակաց վի-
ճակն է, բարեօրէն:

Ես կը հաւատամ զձեզ, սիրելի՛ եղ-
բարք, որ արդարոյս ծագած՝ մեր բազ-
մադարեան մեռելութիւնը յարուցանող
կենսատու արեւոյն պալտառ կուտե՛ն
մեզ: Մի՛ լինիք նման այն խեղճ մօրա-
ցիկին, որ ժամերով ձիւն ու բուքին
դէմ, մեծատան դուռը կը բախէ, ար-
տասուք ու լեզուներ թափելով անոր դը-
թութիւնը կը հայցէ, և երբ մեծատունը
կարեկցութեամբ զայն դռն ընելու կել-
նէ, զարմացմամբ կը անսայ որ մօրա-
ցիկին յուսահատեալ ելեր գացեր ուրիշ
մը դուռ կը բախէ ընդունայն:

Բարձրագոյն կուտակա՛յ՝ որ միշտ
ձեր բարօրութեանը փափաքը է 'ի օրտէ,
յատկապէս հրամայած է ինձ որ իւր
կողմէն փոխանորդարար շնորհաւորեմ ձեզ
այս ազգային նախնական տօնը, որոյ առ-
թիւ պատիւ ունիմ առաջարկել ձեզ, ազ-
նիլ Վանեցիք, սիրօք Մահմադրու-
թեան, ըմպել այս բաժակը 'ի կենդա-
նութիւն այն Օսմանեան տէրութեան, որ
բարեկարգմանց համար ցուցուցած փա-
փաքանքն ու ջանքերը միւս մեծ է յաշ-
տալարհի, 'ի կենդանութիւն այն տէրա-
թեան որ ասիէ տասնինն տարի առաջ
շնորհած է մեզ ուրոյն ազգային Մահմա-
նադրութիւն մը: Կառավարեմ ձեզ ըմ-
պել միանգամայն այս բաժակն այն լու-
սավոր վահագնով: Սուլթան Համիտ եւ
կրօնի պատաւական լինացը, որ ինքնա-
յորդր և ճիշտապէս շնորհեց համօրէն
Օսմանեան ազգին Օսմանեան Մահմա-
դրութիւն մը: Այս, ինքնայորդր ու
ճիշտապէս, քանզի այդ արեւնախառն
քրտամբք արեւացած են իրենց վայելած
Մահմադրութեանը: Ուրեմն «կեցցէ՛»
Օսմանեան տէրութիւնն, «կեցցէ՛» անոր
փառաւոր գահը բազմող արժանաւոր Վե-
հապետը, «կեցցէ՛» Օսմանեան Մահմա-
դրութիւնը, ընդ մին և մեր ազգային
Մահմադրութիւնը՝ զաշելով, բանեմք
այս ուրախութիւն բաժակը մինչև իւր
վերջին կամիլը:

... Տէր ...
Երկուս վարժարանին տարեկան
հարցաքննութիւնը յաւաքիկաց յու-
լիս 18 շաբաթի սկսեալ մինչև յուլիս
21 Շաբթ. օրն տեղի պիտի ունենան
հետեւեալ կարգաւ:

Դ. և Ուր. Հայ. Ընդ. Պատմ.
Աշխարհ. Կրօն. Գեղար. Դաշնակ:
Եւ Շաբթ. Դարդ. Տաճկ. Թուար.
Տոմ. Գծագ.:

Ուստի կը խնդրեմք Ձեր Մեծա-
պատուութիւնէն՝ որ ոյն հարցաքնն-
նութեանց ներկայ գտնուելու բա-
րեհաճիք, կանխաւ ընդունելով մեր
շնորհակալաց հաւատին:

16 յուլիս 1879 Միւսմք յարգանք
Իւսի. Սէլամյէ
Տեսուչ
Գաբէէէ Երեւան

Վ Ր Ի Պ Ա Կ

Մեր երէկուան քաղաքական յօդ-
ւածին երկրորդ էջին քան և հին-
գերորդ տողին մէջ փոխանակ «այս
ամենը կընէ 290 միլիոն» բուռելու,
ապագական սխալմամբ 250 միլիոն
բուռել է:

Ի Լ Ա Ն

Ներդրած ընդամենը անպարար
իշտան շերտային մուգադրեքտի վեճ
իւն միւսայեւս օրունամարդ էվկլեճէ
իւն գործան իւր պին գրեթէ իւ
քի պին պէշ իւր գրեթէ գատար
թաղար մալը ետպը սկիւն քեօսեթ
նին պէշէր գրեթէ օն ալթը դրուշ
թաղարի էօնտէսինտէ գալթը վէ
թէմուդուն օն սեթիլիննի շարշեղին
կիւնիւ գաղարը գալթին վերիլմէսի
մուգադրէր պուրունուշ օլմաղլա իւ
թաղարն թաղար օլմաղլարն եւսվմի
մէշքիւրտէ ճարի Շուրայի առքէրկէ
կէլմէրէր :

14 թէմուդ 1879

Պապը Սէրասքէրի

Չաթալա խաթիթ միւսաֆաւ
սընտա ինչա օլունամադ հաղրի ճէպ
խանէրէրինն սաղֆ վէ տիւրարը
նըն մաշը հալին երկիլմի պիւրիննի
ճուճաւ իրթէսի կիւնիւ գաղարը
գալթին վերիլմէսի ինտէս, եւսվմի
մէշքիւրտէ Պապը Սէրասքէրիտէ էպ
նիլէ գալթիսինտէ կէլմէրէր :

14 թէմուդ 1879

Պապը Սէրասքէրի

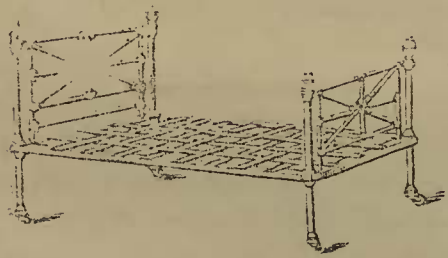
ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ՉՏԱՐԱՆ ԱՂԻ

Ողջպահական օրէնքներն, որք արդի
քաղաքակրթութեան զօրակիցն են,
խոստիւ կը պատուիրեն մաքրութիւն
յամանային, մանաւանդ ուտելեաց
մէջ, հասարակ ծովային աղը բնակա
նապէս ինչ աղտերութիւններ կրնայ
պարունակել, ինքնին յայտնի է, ինչ
պէս որ դիւրին է ստուգել հարեան
ցի քննութեամբ : Խնայողութեան վը
րայ հիմնեալ արուեստական նոր ե
ղանակաւ մը, այդ աղտերի և անարգ
աղը կատարելապէս կը մաքրուի, կը
զտուի, և սպիտակ, բարակ և չոր
վիճակի մէջ կը դուրսի, ի գործածու
թիւն հասարակաց : Այս նոր հնար
քին շնորհիւ հնարաւոր եղած է այն
քան գիւրազնի վաճառել այս զըտ
եալ արն, որ ծովային հասարակ ա
ղէն ունեցած գնոյ տարբերութիւնն
կանխաւ պարունակած աղտերութեան
և խոնավութեան տարբերութիւնը
կրնայ համարուի :

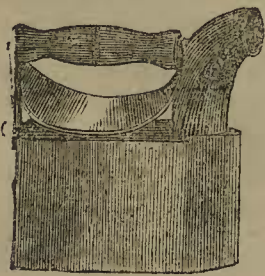
Կը ծախուի ի Զտարան աղի, Մօմ
խանէ Լոյտ խանին կից, ինչպէս նա
եւ գլխաւոր նպարաւաճառաց քով :

6

ԱՆԿՈՂՆԱՐԱՆ ԿԱՄ ՄԱՆԶԱԿԱՆ

Այնիւ և հասարակ քարեօլաներ
երկաթէ և արդի, ածան գինեւոյ
կը ծախուի, Կ. Պօլիս Գալթիա Մի
նասեան և ընկերաց Ամերիկայի մա
ղաղան :

ԱՐԴՈՒԿ

Այս ձև իւթիւներուն ամենէն ա
ղէկ տեսակը որուն մէջ կրակը չը մա
րիւ և աղէկ կը գործէ, կը ծախուի
Կ. Պօլիս Գալթիա Միւնասեան և ըն
կերաց Ամերիկայի մաղաղան :

ԻՄԲԱՂԻՐ—ՏՆՈՐԷՆ
Կ. Ս. ԻԹԻԻՃԵՆ

ՇԻՐԱԿԻՆԻ ԽԱՅՐԻԷԻ

ՇՈՒԿԵՆԱԿԵՐՈՒՆ ԵՐԹԵԿԵԿԻ ԺԱՄՆԵՐԸ

1879 ՅՈՒԼԻՍ 1 ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՄԻՆԶԵԻ ՅՈՒԼԻՍ 31

ԲՈՍՓՈՐԱՆ ԻՋՆՈՂ ՇՈՒԿԵՆԱԿԵՐՈՒՆ

Ժամ	Իւրաքանչեւ Էլէք	Թէ
10 15	Եւնիւսիւնէն Մէշքիւրտէ Թար. Եւնիւր. Սթէն. 32	
11	Եւնիւսիւն, Մէշքիւրտէ Թար. Եւնիւր. Սթէն. 20	
11 30	Բ. Ա. Գալթիէն Եւնիւսիւն, Մէշքիւրտէ Թար. Եւնիւր. Սթէն. 34	
12 30	Եւնիւր. Մէշքիւրտէ Թար. Եւնիւր. Սթէն. 48	
1 15	Եւնիւսիւնէն Մէշքիւրտէ Թար. Եւնիւր. Սթէն. 33	
2 15	Եւնիւր. Մէշքիւրտէ Թար. Եւնիւր. Սթէն. 32	
3 15	Բ. Ա. Գալթիէն, Մէշքիւրտէ Թար. Եւնիւր. Սթէն. 20	
4 30	Եւնիւսիւն, Մէշքիւրտէ Թար. Եւնիւր. Սթէն. 34	
5 30	Եւնիւսիւն, Մէշքիւրտէ Թար. Եւնիւր. Սթէն. 33	
6 15	Եւնիւսիւնէն Մէշքիւրտէ Թար. Եւնիւր. Սթէն. 4	
8	Բ. Ա. Գալթիէն Եւնիւսիւն, Մէշքիւրտէ Թար. Եւնիւր. Սթէն. 19	
10 15	Մէշքիւրտէն Մէշքիւրտէ Թար. Եւնիւր. Սթէն. 22	
11	Արնալ, Գալթի, Օրթաք, Պէշիկ : 25	
11 30	Արնալաքէն, Գալթի, Օրթաք, Պէշիկ : 2	
12	Պէշիկ, Արնալ, Գալթի, Օրթաք, Պէշիկ, Գալթի : 22	
12 45	Արնալ, Գալթի, Օրթաք, Պէշիկ, Գալթի : 25	
1 15	Արնալ, Գալթի, Օրթաք, Պէշիկ, Գալթի : 2	
2	Արնալ, Գալթի, Օրթաք, Պէշիկ : 12	
2 30	Պէշիկ, Արնալ, Օրթաք, Պէշիկ, Գալթի : 25	
3 30	Արնալ, Գալթի, Օրթաք, Գալթի, Պէշիկ : 18	
8 30	Արնալ, Գալթի, Օրթաք, Պէշիկ : 2	
10	Արնալ, Գալթի, Գալթի : 12	
10 45	Արնալաքէն, Գալթի, Գալթի : 2	
10 15	Պէշիկ, Գալթի, Գալթի, Ա. Հիւսար, Գալթի, Վանիք, Գալթի : 12	
11	Պէշիկ, Գալթի, Գալթի, Ա. Հիւսար, Գալթի, Վանիք, Գալթի : 21	
11	Արնալ, Վանիք, Գալթի, Պէշիկ, Գալթի, Գալթի : 4	
12	Պէշիկ, Գալթի, Պէշիկ, Գալթի, Ա. Հիւսար, Գալթի, Վանիք, Գալթի : 17	
1 30	Պէշիկ, Գալթի, Պէշիկ, Գալթի, Ա. Հիւսար, Գալթի, Վանիք, Գալթի : 49	
3 15	Պէշիկ, Գալթի, Գալթի, Ա. Հիւսար, Գալթի, Վանիք, Գալթի : 21	

4 15	Գալթի, Ա. Հիւսար, Գալթի, Վանիք, Գալթի, Վանիք : 22
8 45	Պէշիկ, Պէշիկ, Գալթի, Գալթի, Ա. Հիւսար, Գալթի, Վանիք, Գալթի : 25

ԿԱՄՈՒՐԱԿԵՆ ԵՆՆՈՂ ՇՈՒԿԵՆԱԿԵՐՈՒՆ

Ժամ	Իւրաքանչեւ Էլէք	Թէ
12 15	Գալթի, Պէշիկ, Գալթի, Օրթաք, Պէշիկ, Վանիք, Սթէն : 4	
12 30	Պէշիկ, Պէշիկ, Արնալ, Բ. Հիւսար, Եւնիւր. Սթէն : 32	
1 30	Պէշիկ, Օրթաք, Արնալ, Բ. Հիւսար, Պէշիկ, Վանիք : 20	
2 30	Գալթի, Պէշիկ, Օրթաք, Գալթի, Արնալ, Պէշիկ, Բ. Հիւսար : 34	
3 45	Պէշիկ, Օրթաք, Արնալ, Բ. Հիւսար, Եւնիւր. Սթէն : 33	
5	Պէշիկ, Օրթաք, Արնալ, Պէշիկ, Բ. Հիւսար, Պէշիկ : 19	
6 15	Բ. Ա. Գալթի, Օրթաք, Պէշիկ, Վանիք, Գալթի, Վանիք : 25	
8	Արնալ, Պէշիկ, Բ. Հիւսար, Եւնիւր. Սթէն, Թար. Եւնիւր. Սթէն : 22	
9 15	Պէշիկ, Բ. Հիւսար, Պէշիկ, Սթէն, Եւնիւր. Սթէն : 32	
10	Բ. Հիւսար, Եւնիւր. Սթէն, Թար. Եւնիւր. Սթէն : 33	
10 30	Օրթաք, Արնալ, Պէշիկ, Բ. Հիւսար, Եւնիւր. Սթէն : 18	
10 45	Եւնիւր. Սթէն, Պէշիկ, Մէշքիւրտէ, Մէշքիւրտէ : 4	
11	Պէշիկ, Գալթի, Գալթի, Պէշիկ, Բ. Հիւսար, Պէշիկ : 34	
11 15	Եւնիւր. Սթէն, Բ. Հիւսար, Պէշիկ, Եւնիւր. Սթէն, Եւնիւր. Սթէն : 19	

ԱՐՆԱԿԱՆ ԷԼԷԿ

12	Ուղտիկ, Արնալաքէն : 25
12 30	» : 2
1 30	» : 12
2	» Պէշիկ : 25
3	» : 18
7 30	Պէշիկ, Օրթաք, Գալթի, Արնալ : 2
9 15	Գալթի, Պէշիկ, Օրթաք, Գալթի, Արնալ : 14
10	Գալթի, Պէշիկ, Օրթաք, Գալթի, Արնալ : 2
11 15	Գալթի, Պէշիկ, Օրթաք, Գալթի, Արնալ : 25
11 40	Պէշիկ, Օրթաք, Գալթի, Արնալ : 2
12	Պէշիկ, Օրթաք, Գալթի, Արնալ : 22

ԱՐՆԱԿԱՆ ԷԼԷԿ

1 30	Բ. Ա. Գալթի, Օրթաք, Պէշիկ, Վանիք, Գալթի, Ա. Հիւսար : 21
3	Բ. Ա. Գալթի, Օրթաք, Պէշիկ, Վանիք, Գալթի, Ա. Հիւսար : 22
9	Գալթի, Օրթաք, Պէշիկ, Վանիք, Գալթի, Ա. Հիւսար : 20
9 45	Գալթի, Օրթաք, Պէշիկ, Վանիք, Գալթի, Ա. Հիւսար : 17
10 30	Գալթի, Օրթաք, Պէշիկ, Վանիք, Գալթի, Ա. Հիւսար : 21
11 15	Գալթի, Օրթաք, Պէշիկ, Վանիք, Գալթի, Ա. Հիւսար : 19
11 30	Գալթի, Օրթաք, Պէշիկ, Վանիք, Գալթի, Ա. Հիւսար : 4

ԻՍԿԻՆԻՍԱՐ ԲԱՆՈՂ ՇՈՒԿԵՆԱԿԵՐՈՒՆ

Ժամ	Իւրաքանչեւ Էլէք	Թէ
11	6 15	44 30
11 30	7	44 45
12	8 15	12 45
12 30	8 35	12 45
1	9 15	8 30
1 25	9 35	1 45
2	10	1 40
2 30	10 25	2 15
2 55	10 45	2 45
3 30	11 5	3 40
4	11 25	3 45
4 30	11 40	4 15
5 5	12	4 40
5 45		5 15

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԷՐԸ

Ժամ	Իւրաքանչեւ Էլէք	Թէ
11 30	5 25	11 30
12	6	12 30
12 30	6 35	12 30
1	8	1 30
1 30	8 40	1 30
2	9 20	2 30
2 30	10	3 5
3 5	10 30	3 45
3 45	11	4 30
4 30	11 30	5
5	12	